

Задорожна Каріна Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістр
навчально-наукового інституту № 3
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України у ст. 225 передбачено нову для кримінального провадження України процедуру депонування (депозиції) доказів, тобто допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. Проблематика допиту свідка чи потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні досліджували такі вчені, як Ю. П. Аленін, О. В. Капліна, М. Я. Никоненко, В. О. Попелюшко, О. Г. Яновська та ін., зазвичай у контексті більш загальної проблематики проведення слідчих (розшукових) дій, здійснення адвокатської діяльності, повноважень слідчого судді та інших питань кримінально-процесуальної доктрини. Однак аналіз нормативної регламентації та практики застосування ст. 225 КПК України свідчить про деякі недоліки положень КПК України, що ускладнюють реалізацію цієї процедури в практичній діяльності.

Так, ч. 1 ст. 225 КПК України передбачає, що у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового

розслідування, якщо через існування небезпеки для життя й здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит у суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді з клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється в судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду. Неприбуття сторони, що була належним чином повідомлена про місце та час проведення судового засідання, для участі в допиті особи за клопотанням протилежної сторони не перешкоджає проведенню такого допиту в судовому засіданні. Допит особи згідно з положеннями цієї статті може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру в цьому кримінальному провадженні.

Навіть поверховий аналіз цієї статті вже вказує на певні прогалини, пов'язані з визначенням суб'єктів звернення з відповідним клопотанням. Із невідомих причин потерпілого до таких суб'єктів не віднесено, хоча він може мати особисту зацікавленість у такому допиті, однак передбачено ініціативу представника юридичної особи, щодо якої здійснюється

провадження щодо проведення допиту, що вважаємо нелогічним, адже, як і потерпілий у досудовому розслідуванні, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не віднесеній до сторін кримінального провадження. Крім того, положення цієї статті не дають відповідь на низку питань, які виникають у судовій практиці, зокрема щодо порядку розгляду самого клопотання та постановлення ухвали за результатами розгляду клопотання; можливості повернення клопотання особі, яка його подала; можливості відмови в прийнятті клопотання до розгляду; кола суб'єктів, одночасний допит яких може бути проведений; дії слідчого судді у випадку неявки на допит особи, яка ініціювала допит та ін.

КПК України не регламентує порядок розгляду клопотання про допит свідка чи потерпілого в порядку ст. 225 КПК України. Враховуючи наявність процесуального інтересу ініціатора клопотання в його задоволенні, вважаємо логічною та обґрунтованою участь ініціатора проведення допиту в розгляді клопотання, однак його неявка не повинна перешкоджати розгляду клопотання на підставі наведених у ньому фактичних даних (до речі, саме так регламентовано це питання в ч. 3 ст. 244 КПК України), оскільки отримання доказів для майбутнього вирішення питання про винуватість або невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення є важливим у контексті забезпечення публічних інтересів, пов'язаних із встановленням події кримінального правопорушення, особи, яка його вчинила, її притягнення до кримінальної відповідальності. Що стосується участі інших осіб, то в цьому, вважаємо,

необхідності немає, адже допит як такий не містить елементів примусу, їх процесуальні права допитом не обмежуються, а право ставити питання було реалізовано вже під час проведення допиту. Питання виникають і щодо постановлення ухвал за результатами розгляду клопотання. Зазвичай слідчі судді правильно мотивують задоволення клопотання наявністю виняткових випадків, неповний перелік яких дається в ч. 1 ст. 225 КПК України. Так, іншими обставинами, що можуть унеможливити допит свідка, потерпілого в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, судовою практикою визнаються такі: родинні відносини, колишній шлюб, виїзд за межі України, значна віддаленість місця проживання, ризик того, що стосовно свідка можуть бути вчинені протиправні дії з метою змусити його змінити свої показання під час судового розгляду на користь певної особи, дружні відносини, строк досудового розслідування, незаконний вплив службовими особами пенітенціарної служби на засудженого свідка, який відбуває покарання у виправній колонії.

Достатньо цікавими в контексті застосування ст. 225 КПК України є такі підстави для задоволення клопотань, як родинні відносини, колишній шлюб, дружні відносини. Вони застосовуються в аспекті інших обставин, що можуть вплинути на повноту чи достовірність показань, а не унеможливлення допиту в суді (крім близьких родичів та членів сім'ї). Стаття 372 КПК України встановлює вимогу вмотивованості будь-якої ухвали, яка викладається у формі окремого процесуального документу, і відповідно, відмова в задоволенні клопотання про

допит свідка, потерпілого в порядку ст. 225 КПК України також має бути мотивована, зокрема вказівкою на фактичні дані, що не підтверджують наявності зазначених у клопотанні виняткових випадків. Ця вимога дотримується не завжди. У судовій практиці є випадки повернення клопотання його ініціатору, хоча КПК України й не передбачає такого рішення слідчого судді. На нашу думку, КПК України не регламентує цього рішення, оскільки не встановлює вимог до змісту та форми клопотання, і, відповідно, не передбачає санкції за її недотримання у вигляді повернення клопотання.

У порядку ст. 225 КПК України може бути проведено також одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. На жаль, КПК України не конкретизує, яких саме осіб, тобто чи може бути допитаний підозрюваний разом із свідком/потерпілим. У наукових джерелах щодо цього питання висловлено протилежні точки зору: про можливість допиту лише свідків і потерпілих та про можливість допиту на очній ставці підозрюваного. Вважаємо, що слідчий суддя в порядку одночасного допиту вправі допитати лише свідка та потерпілого, оскільки показання підозрюваного для суду не матимуть доказового значення, враховуючи положення ст. 23 КПК України та обов'язковість допиту обвинуваченого в судовому розгляді (ч. 4 ст. 349 КПК України). У контексті розгляду клопотання про проведення допиту в порядку ст. 225 КПК України важливим є питання про активність слідчого судді під час розгляду клопотання, зокрема чи вправі слідчий суддя вийти за межі доводів, викладених у клопотанні, якщо,

наприклад, він не вбачає небезпеку для життя й здоров'я свідка чи потерпілого, однак із змісту клопотання та пояснень, наданих його ініціатором у суді, вбачаються наявними інші обставини, що можуть вплинути на повноту чи достовірність показань свідка, потерпілого.

Вважаємо, що навіть якщо слідчий мотивував клопотання існуванням небезпеки для життя та здоров'я потерпілого, що не підтвердилося в судовому засіданні, слідчий суддя мав проявити в цьому випадку активність та вийти за межі доводів, викладених у клопотанні, і прийняти рішення про проведення допиту. Вважаємо, що в цьому випадку певна активність слідчого судді була б логічною та необхідною, оскільки показання потерпілого є важливими для правильного встановлення обставин кримінального провадження, а психологічний тиск на особу може викликати в неї в майбутньому небажання давати показання в суді, на що потерпілий має право й не несе за це кримінальної відповідальності. Тому в цьому випадку вихід за межі доводів клопотання був би заснований на публічному інтересі в забезпеченні повного та неупередженого розслідування й судового розгляду і при цьому не суперечив би положенням ч. 3 ст. 26 КПК України, адже слідчий суддя вирішував питання, яке винесено на його розгляд стороною та віднесено КПК України до його повноважень. КПК України не встановлює дії слідчого судді у випадку неявки на допит особи, яка ініціювала допит. Враховуючи, що допит у порядку ст. 225 КПК України здійснюється з дотриманням правил проведення

допиту під час судового розгляду, то відповідно до ч. 6, 7 ст. 352 та ч. 2 ст. 353 КПК України допит проводиться сторонами або представником юридичної особи в межах прямого та перехресного допиту. Відповідно, слідчий суддя за відсутності особи, яка подала клопотання, його проводити не може. У такому випадку слід направити особі, яка подала клопотання, судовий виклик, повідомити керівника органу досудового розслідування та процесуального керівника-прокурора (якщо клопотання подане слідчим), директора центру з надання вторинної правової допомоги, кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури. У випадку повторної неявки особи без поважних причин треба, на нашу думку, повернути клопотання особі, яка його подавала.

Таким чином, у ст. 225 КПК України слід, по-перше, визнати потерпілого суб'єктом ініціації допиту; по-друге, розширити коло випадків, за яких можливе застосування депонування показань; по-третє, закріпити вимоги до змісту та форми клопотання про допит свідка, потерпілого; порядок та учасників його судового розгляду; випадки повернення такого клопотання.